

УДК 81'37:001.4:81'25

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-1\(43\)-380-388](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-1(43)-380-388)

Вискушенко Світлана Андріївна кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології та перекладу, Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, <https://orcid.org/0000-0003-1557-1984>

ТЕОРІЯ ТЕРМІНА І ПРОБЛЕМА СТАНДАРТИЗАЦІЇ В МІЖДИСЦИПЛІНАРНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. У статті розглядається проблема стандартизації термінів у міждисциплінарному науковому дискурсі в умовах інтенсивного розвитку науки, глобалізації фахової комунікації та активного впровадження цифрових технологій. Обґрунтовано, що сучасні міждисциплінарні дослідження зумовлюють активну взаємодію терміносистем, сформованих у різних галузях знання, що призводить до виникнення термінологічної варіантності, полісемії, семантичних нашарувань і понятійної неузгодженості. У такому контексті термін постає не лише як номінативна одиниця, а як когнітивний інструмент концептуалізації наукового знання та засіб міждисциплінарної і міжмовної трансляції смислів. У роботі особливу увагу приділено принципам концептуальності, системності, однозначності й узгодженості, закріпленим у міжнародних стандартах з термінологічної роботи, а також ролі гармонізації понять як ключового механізму впорядкування термінології в міждисциплінарному дискурсі. Підкреслюється, що в умовах взаємодії різних наукових парадигм формальна уніфікація термінів є недостатньою, а пріоритетного значення набуває дефінітивне розмежування та встановлення відповідності між суміжними понятійними системами. Окреслено основні виклики стандартизації термінології, пов'язані з динамічним оновленням наукового знання, поширенням систем машинного перекладу, автоматизованої обробки текстів і великих мовних моделей, які, орієнтуючись переважно на статистичні та контекстуальні закономірності, не завжди враховують понятійну структуру терміносистем. У дослідженні наголошено, що використання таких технологій без опори на нормативні термінологічні ресурси може спричинити відтворення термінологічної варіативності та понятійної нечіткості. У статті визначено перспективні напрями поєднання теоретичних засад термінознавства з сучасними цифровими інструментами, зокрема термінологічними базами даних, корпусною лінгвістикою та стандартизованими форматами представлення

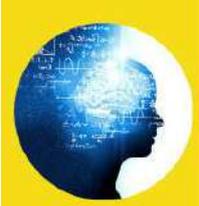
термінологічної інформації, що створює передумови для підвищення якості міждисциплінарної та міжмовної наукової комунікації. Зроблено висновок, що стандартизація термінів у міждисциплінарному науковому дискурсі є комплексним, динамічним і концептуально зумовленим процесом, спрямованим на забезпечення цілісності, прозорості й ефективності сучасного наукового знання.

Ключові слова: термін, стандартизація, міжгалузева комунікація, переклад, машинний переклад, полісемія, поняття, науковий дискурс.

Vyskushenko Svitlana Andriivna Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of English Philology and Translation, Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, <https://orcid.org/0000-0003-1557-1984>

TERM THEORY AND THE PROBLEM OF STANDARDIZATION IN INTERDISCIPLINARY SCIENTIFIC DISCOURSE

Abstract. The study addresses the problem of term standardization in interdisciplinary scientific discourse in the context of the intensive development of science, the globalization of professional communication, and the active implementation of digital technologies. It is argued that contemporary interdisciplinary research entails active interaction between terminological systems formed within different fields of knowledge, which leads to terminological variation, polysemy, semantic layering, and conceptual inconsistency. In this context, the term functions not only as a nominative unit but also as a cognitive instrument for the conceptualization of scientific knowledge and as a means of interdisciplinary and interlingual transfer of meaning. Special attention is paid to the principles of conceptuality, systematicity, univocity, and consistency established in international standards for terminology work, as well as to the role of concept harmonization as a key mechanism for structuring terminology in interdisciplinary discourse. It is emphasized that under conditions of interaction between different scientific paradigms, formal unification of terms is insufficient, while definitional differentiation and the establishment of correspondences between related conceptual systems acquire priority. The main challenges of terminology standardization associated with the dynamic renewal of scientific knowledge and the widespread use of machine translation systems, automated text processing, and large language models are outlined. These technologies, being primarily oriented toward statistical and contextual regularities, do not always take into account the conceptual structure of terminological systems. The study emphasizes that the use of such technologies without reliance on normative terminological

resources may result in the reproduction of terminological variability and conceptual vagueness. The paper identifies promising directions for integrating the theoretical foundations of terminology studies with modern digital tools, including terminological databases, corpus linguistics, and standardized formats for representing terminological information, which creates prerequisites for improving the quality of interdisciplinary and interlingual scholarly communication. It is concluded that term standardization in interdisciplinary scientific discourse is a complex, dynamic, and conceptually driven process aimed at ensuring the coherence, transparency, and effectiveness of contemporary scientific knowledge.

Keywords: term, standardization, interdisciplinary communication, translation, machine translation, polysemy, concept, scientific discourse.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку науки характеризується інтенсивним зростанням міждисциплінарних досліджень, що зумовлено потребою комплексного осмислення складних об'єктів і процесів, які не можуть бути адекватно описані в межах однієї наукової парадигми. У таких умовах науковий дискурс набуває «поліваріантного» характеру, а термінологія стає ключовим інструментом концептуалізації та трансляції знань між різними галузями. Саме тому проблема стандартизації термінів виходить на передній план сучасних як філологічних досліджень у цілому, так і вузькофахових розвідок з термінознавства, оскільки від ступеня впорядкованості терміносистем залежить точність, однозначність і ефективність міжгалузевої комунікації. Міждисциплінарний науковий дискурс характеризується активною взаємодією терміносистем, сформованих у різних галузях, що неминуче призводить до семантичних нашарувань, термінологічної варіантності та полісемії. Один і той самий термін може функціонувати в кількох сферах знання та професійної діяльності із різними дефініціями, тоді як різні терміни можуть позначати споріднені або частково тотожні поняття. За таких умов виникає загроза хибної інтерпретації наукових результатів і порушення логіки міждисциплінарного діалогу. Стандартизація термінології покликана мінімізувати ці ризики шляхом гармонізації понять, унормування дефініцій та узгодження мовних позначень у рамках однієї фахової мови і також між різними терміносистемами. Водночас процес стандартизації термінів у сучасному науковому просторі стикається з низкою серйозних викликів. Пер за все, динамічний розвиток науки спричиняє постійну появу нових понять і термінів, а також посилення ролі цифрових технологій, зокрема систем машинного перекладу та автоматизованої обробки текстів. Такі системи, будучи важливим інструментом поширення наукової інформації, водночас

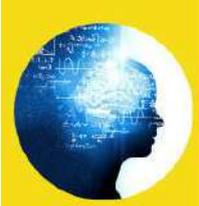
загострюють проблему термінологічної неузгодженості, оскільки не завжди спираються на нормативні термінологічні ресурси. Крім того, глобалізація наукової комунікації актуалізує питання міжмовної гармонізації термінів і співвіднесення національних терміносистем із міжнародними стандартами. У цьому контексті перспективи стандартизації термінології пов'язані з поєднанням класичних теоретичних засад термінознавства з сучасними технологічними та міждисциплінарними підходами. Міжнародні стандарти термінологічної роботи створюють методологічне підґрунтя для уніфікації та гармонізації термінів, тоді як розвиток корпусної лінгвістики, термінологічних баз даних і семантичних технологій відкриває нові можливості для динамічного оновлення та контролю терміносистем. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває осмислення стандартизації не лише як нормативного, а й як концептуального процесу, спрямованого на забезпечення цілісності та прозорості міждисциплінарного наукового знання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти вивчення термінологічних одиниць, зокрема питання стандартизації термінів, нормативні вимоги до термінології, принципи та етапи розроблення термінологічних стандартів, а також проблеми перекладу термінологічних одиниць, ґрунтовно розглядаються в працях українських і зарубіжних дослідників, серед яких М. Д. Гінзбург, С. А. Вискушенко, В. І. Карабан, Т. Р. Кияк, Е. Ф. Скороходько, L. Hoffmann, J. C. Sager, E. Wüster та інші.

Мета статті полягає в теоретичному осмисленні проблеми стандартизації термінів у міждисциплінарному науковому дискурсі з позицій сучасного термінознавства, а також у визначенні основних викликів і перспектив гармонізації терміносистем в умовах глобалізації, цифровізації та активного використання технологій машинного перекладу.

Поставлена мета вимагає розв'язання таких головних завдань: 1) охарактеризувати специфіку функціонування термінів у міждисциплінарному науковому дискурсі та виявити основні джерела термінологічної варіантності й полісемії; 2) з'ясувати роль міжнародних стандартів термінологічної роботи (зокрема ISO 704 та ISO 860) у процесах уніфікації та гармонізації термінів; 3) окреслити основні виклики стандартизації термінології, пов'язані з динамічним розвитком науки та впливом систем машинного перекладу й автоматизованої обробки текстів; 4) визначити перспективні напрями поєднання теоретичних принципів термінознавства з сучасними цифровими технологіями для забезпечення ефективної міждисциплінарної та міжмовної наукової комунікації.

Виклад основного матеріалу. У сучасному науковому просторі, що характеризується інтенсивною глобалізацією, цифровізацією та зростанням кількості міждисциплінарних досліджень, теорія терміна та проблема його

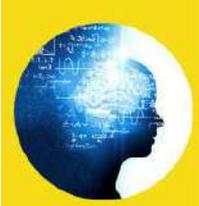
стандартизації набувають особливої актуальності. Термін як основна одиниця фахової комунікації виконує не лише номінативну, але й когнітивну функцію, оскільки він слугує засобом вербалізації концептуальних структур і відображає системно організоване наукове знання певної галузі. Саме тому питання впорядкування термінології виходить за межі суто мовної проблематики і постає як фундаментальна умова ефективного обміну знаннями між різними дисциплінами, науковими школами та мовними спільнотами [1, С. 129-130].

У межах класичної теорії терміна, сформованої під впливом праць Є. Вюстера, термін розглядається як мовний знак, що однозначно співвідноситься з певним поняттям у межах конкретної терміносистеми. Такий підхід передбачає чітке розмежування між поняттям як елементом системи знань і терміном як його мовним позначенням. Відповідно, стандартизація термінології спрямована на досягнення стабільної відповідності між поняттям, дефініцією та термінологічною формою. Ця концепція знайшла відображення в міжнародних стандартах ISO 704:2022 «Terminology work – Principles and methods» (Термінологічна робота – Принципи та методи) та ISO 860:2007 «Terminology work – Harmonization of concepts and terms» (Термінологічна робота – Гармонізація понять і термінів), які закріплюють концептуальний підхід як основу термінологічної роботи. Згідно з стандартом ISO 704:2022, стандартизація термінологічних одиниць ґрунтується на низці базових принципів, серед яких ключовими є концептуальність, системність, однозначність й узгодженість. Отже, концептуальний принцип передбачає, що будь-яка термінологічна одиниця повинна бути виведена з чітко визначеного поняття, що унеможливорює випадкову або інтуїтивну номінацію. Системність означає, що терміни не функціонують ізольовано, а формують ієрархічно організовані терміносистеми, у яких між поняттями встановлюються зв'язки (рід-вид, частина-ціле, асоціативні). Наприклад, у галузі інформаційних технологій поняття «*artificial intelligence*» (штучний інтелект) охоплює підпорядковані поняття «*machine learning*» (машинне навчання), «*deep learning*» (глибинне навчання), «*neural networks*» (нейронні мережі), кожне з яких має власну термінологічну репрезентацію та дефініцію. Щодо принципу однозначності, який традиційно вважається наріжним каменем термінознавства, то він передбачає відповідність одного терміна одному поняттю в межах певної терміносфери. Проте саме цей принцип зазнає найбільших викликів у міждисциплінарному науковому дискурсі, де один і той самий термін може функціонувати в різних галузях із відмінними значеннями. Так, термін «*model*» (модель) у лінгвістиці, математиці, інформатиці та соціології має спільну абстрактну основу, проте конкретне

наповнення поняття суттєво варіюється залежно від дисциплінарного контексту. У таких випадках стандартизація не може обмежуватися формальною уніфікацією, а потребує гармонізації понять і чіткого дефінітивного розмежування. Саме проблему узгодження термінів і понять у межах різних наукових систем покликаний розв'язувати стандарт ISO 860:2007, який вводить поняття гармонізації термінології. Гармонізація розглядається як процес встановлення відповідності між системами понять, що частково перетинаються або взаємодіють. Вона включає гармонізацію систем понять, визначень і термінів як у межах однієї мови, так і в багатомовному середовищі. У міждисциплінарних дослідженнях це має принципове значення, оскільки дозволяє уникати псевдоеквівалентності, коли однакові терміни створюють ілюзію спільного розуміння за відсутності реальної понятійної тотожності [2; 3; 4].

Більше того, у сучасних умовах значну роль у функціонуванні термінів відіграють технології машинного перекладу, які стали невід'ємним інструментом наукової комунікації. Проте, незважаючи на стрімкий розвиток нейронного машинного перекладу (NMT), проблема адекватної передачі термінології залишається однією з найскладніших. Основна причина полягає в тому, що системи машинного перекладу орієнтовані передусім на статистичні закономірності в мовних даних і не завжди враховують понятійну структуру терміносистем. Це призводить до варіативності перекладу термінів, їх непослідовного використання або підміни фахових одиниць загальнозживаними словами. Особливо гостро ці проблеми проявляються в галузях із, так би мовити, високою динамікою розвитку, таких як інформаційні технології, біомедицина чи біоінженерія, де нові терміни виникають швидше, ніж їх фіксують словники або термінологічні стандарти. У таких випадках терміни можуть існувати лише в межах однієї мовної спільноти або окремої наукової школи, що ускладнює міжмовну та міждисциплінарну комунікацію. Так, наприклад, нові поняття, пов'язані з розвитком штучного інтелекту, часто мають кілька паралельних номінацій, які співіснують без чіткої нормативної ієрархії. Ще одним моментом є те, що з позицій теорії терміна важливим є також урахування явища полісемії та контекстуальної залежності термінів. Хоча класичне термінознавство прагне мінімізувати багатозначність, у реальному науковому дискурсі повна однозначність є радше ідеалом, ніж досяжною нормою. Саме тому сучасні підходи до стандартизації дедалі більше орієнтуються на системний і контекстуальний аналіз, який дозволяє описувати терміни в межах конкретних понятійних моделей. Отже, використання термінологічних баз даних і стандартизованих форматів обміну термінологічною інформацією, таких як TBX, створює передумови

для інтеграції термінознавчих принципів у технологічні рішення. Ресурси на кшталт EuroTermBank або IATE, бази даних термінів Європейського Союзу, забезпечують доступ до гармонізованих термінів і дефініцій, що може суттєво підвищити якість як машинного перекладу, так і відтворення власне людиною. Водночас ефективність таких ресурсів залежить від теоретичної обґрунтованості описів термінологічних одиниць, а також дотримання принципів стандартизації. Крім того, нові можливості для розвитку термінознавства відкривають ще й великі мовні моделі (LLM), які демонструють високий рівень контекстуального аналізу. Проте їх використання без опори на стандартизовану термінологію несе ризик відтворення термінологічної варіативності та понятійної нечіткості. Це підкреслює необхідність поєднання автоматизованих технологій із нормативними засадами термінознавства та експертною участю фахівців [5; 6; 7; 8].

Таким чином, стандартизація термінів у міждисциплінарному науковому дискурсі постає як комплексний процес, що поєднує концептуальні положення теорії терміна, методологію міжнародних стандартів і можливості сучасних технологій. Вона спрямована не лише на уніфікацію мовних форм, але й на гармонізацію наукових понять, що є необхідною умовою формування цілісного й узгодженого наукового знання. Саме тому поєднання теоретичних основ, системного аналізу та динамічних технологічних рішень створює підґрунтя для ефективного функціонування терміно-систем у сучасному багатомовному та міждисциплінарному науковому просторі.

Висновки. Проведена розвідка засвідчує, що стандартизація термінологічних одиниць у міждисциплінарному науковому дискурсі є не лише актуальною прикладною проблемою, а й фундаментальним теоретичним завданням сучасного термінознавства. Умови інтенсивного розвитку науки, зростання міжгалузевих досліджень і глобалізації наукової комунікації зумовлюють активну взаємодію різних терміносистем, що супроводжується явищами полісемії, термінологічної варіантності, семантичних нашарувань і понятійної неузгодженості. У такому контексті термін перестає бути суто номінативною одиницею й постає як носій когнітивної інформації, що відображає структуру наукового знання та специфіку концептуалізації в межах певної дисципліни. З'ясовано, що класичні положення теорії терміна, закріплені в міжнародних стандартах ISO 704 і ISO 860, зберігають свою методологічну цінність і в сучасних умовах. Принципи концептуальності, системності, однозначності й узгодженості залишаються базовими орієнтирами термінологічної роботи, однак у міждисциплінарному дискурсі вони потребують гнучкішого застосування. Особливої ваги набуває не формальна уніфікація термінів, а гармонізація понять, що передбачає чітке

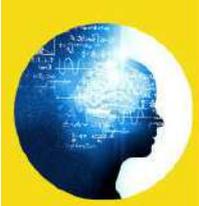
дефінітивне розмежування та встановлення відповідності між суміжними понятійними системами. Підкреслюється, що сучасні цифрові технології, зокрема системи машинного перекладу та великі мовні моделі, істотно впливають на функціонування термінології, водночас загострюючи проблему її стандартизації. Орієнтація таких систем на статистичні та контекстуальні закономірності без урахування структури понять терміносистем може призводити до відтворення термінологічної варіативності та понятійної нечіткості. У зв'язку з цим особливої значущості набуває інтеграція стандартизованих термінологічних ресурсів, термінологічних баз даних і формалізованих моделей опису термінів у технологічні рішення. Отже, стандартизація термінів у міждисциплінарному науковому дискурсі має розглядатися як комплексний і динамічний процес, що поєднує теоретичні засади термінознавства, міжнародні нормативні підходи та можливості сучасних інформаційних технологій. Перспективи подальших досліджень убачаються в поглибленні когнітивного та контекстуального аналізу термінів, розробленні міждисциплінарних моделей гармонізації терміносистем, а також у вивченні механізмів взаємодії людської експертизи й автоматизованих систем у процесі термінологічної стандартизації. Це створює підґрунтя для забезпечення точності, прозорості та ефективності сучасної наукової комунікації.

Література:

1. Вискушенко С. А. Термін як базовий елемент фахової комунікації. Вісник Житомирського державного університету. 2015. Вип. 2: Філологічні науки. С. 128–131.
2. Trojar M. Wüster's View of Terminology. Slovene Linguistic Studies 11. 2017. URL: <https://kuscholarworks.ku.edu/server/api/core/bitstreams/4cb308b1-f4d8-4dd2-a91b-4174a20a02e2/content>
3. ISO 704:2022 «Terminology work – Principles and methods». URL: <https://www.iso.org/standard/79077.html>
4. ISO 860:2007 «Terminology work – Harmonization of concepts and terms». URL: <https://www.iso.org/standard/40130.html>
5. Вискушенко С. А. Проблеми стандартизації термінів у міждисциплінарних дослідженнях. Вісник науки та освіти. № 3 (33). 2025. С. 177-185
6. Вискушенко С. А. Стандартизація термінів і машинний переклад: виклики та перспективи. Вісник науки та освіти. 2025. № 5 (35). С. 258–265.
7. Eurotermbank Federated Network. URL: <https://eurotermbank.com>
8. IATE (Interactive Terminology for Europe). URL: <https://iate.europa.eu>

References:

1. Vyskushenko S.A. Termin yak bazovyi element fakhovoi komunikatsii [The Term as the Fundamental Element of Professional Communication]. Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu. 2015. Vyp. 2: Filolohichni nauky. S. 128–131.

2. Trojar M. Wüster's View of Terminology. *Slovene Linguistic Studies* 11. 2017. URL: <https://kuscholarworks.ku.edu/server/api/core/bitstreams/4cb308b1-f4d8-4dd2-a91b-4174a20a02e2/content>
3. ISO 704:2022 «Terminology work – Principles and methods». URL: <https://www.iso.org/standard/79077.html>
4. ISO 860:2007 «Terminology work – Harmonization of concepts and terms». URL: <https://www.iso.org/standard/40130.html>
5. Vyskushenko S. A. Problemy standartyzatsii terminiv u mizhdystsyplinarnykh doslidzhenniakh. [Problems of Terminology Standardization in Interdisciplinary Research]. *Visnyk nauky ta osvity*. № 3 (33). 2025. S. 177-185
6. Vyskushenko S. A. Standartyzatsiia terminiv i mashynnyi pereklad: vyklyky ta perspektyvy. *Visnyk nauky ta osvity*. [Standardization of Terminology and Machine translation: Challenges and Prospects]. *Visnyk nauky ta osvity*. № 5 (35). С. 258–265.
7. Eurotermbank Federated Network. URL: [https:// eurotermbank.com](https://eurotermbank.com)
8. IATE (Interactive Terminology for Europe). URL: <https://iate.europa.eu>